

О.Д. Балдинюк

РОЛЬ СПІЛКИ БЕЗВІРНИКІВ УКРАЇНИ В АНТИРЕЛІГІЙНІЙ ПРОПАГАНДІ (20-30-ті РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

До революції 1917 року церква мала надзвичайно сильний вплив на соціальне та культурно-освітнє життя людей. Тому, прийшовши до влади, більшовики значну увагу приділяли боротьбі з релігійністю населення. 23 січня 1918 року Раднаркомом РСФРР був прийнятий Декрет «Про відокремлення церкви від держави та школи від церкви» [2, с. 263]. Також активно втілювався у життя декрет з аналогічною назвою, прийнятий більшовицьким урядом України в січні 1919 року.

В Конституції 1918 року (стаття 65) священнослужителі позбавлялись громадянських прав. Вони позбавлялися права отримувати продуктові картки, а їх діти мали право ходити лише в початкові класи [7, с. 228].

Починаючи з 1920-х років розпочинається активна ліквідація церковних святинь, зокрема проводиться активна кампанія зі зняття дзвонів для переплавки на кольоровий метал та вилученні церковних цінностей. Отримані за це кошти повинні були надходити до місцевого бюджету та йти на культосвітні потреби. Зокрема станом на 1922 рік у результаті конфіскації комуністи отримали цінності на суму в 4,5 млн. золотих рублів.

Як наголошує А. Зінченко, при вилученні дзвонів комсомольці «вели себе зухвало: заходили в церкву в головному уборі, курили цигарки, плювалися, вимагали ризи та вбиралися в них, у вигляді попів ставали в голові походу, направляючись до райцентру, безцільно розмахуючи хрестами та кадилами» [6].

Також піднімається питання про закриття церков та соборів та передачу їх для потреб народу: «Собори просимо перетворити на театри, музеї, дзвони переплавити на машини...» [1]. Вже на кінець 1930-х років в країні було закрито 80% сільських церков [7, с. 236].

У 1925 році була створена Спілка войовничих безвірників СРСР (СВБ СРСР), метою якої була ідейна боротьба з релігією в усіх її проявах. В Україні Спілка безвірників почала діяти з 21 квітня 1926 року після ухвали Оргбюро ЦК КП(б)У.

В червні 1929 року був проведений Другий Всесоюзний з'їзд Спілки безбожників на якому було затверджено наступні напрями антирелігійної роботи: 1) антирелігійна агітація та пропаганда; 2) участь у місцевому господарському житті й кампаніях; 3) практична антирелігійна робота, пов'язана з боротьбою за новий побут [4, с. 657].

Спілка безвірників використовувала у своїй роботі найрізноманітніші методи, способи, механізми та прийоми. Зокрема, з діяльністю СВБ були пов'язані: 1) видання та поширення антирелігійної літератури; 2) «економічні» заходи; 3) антирелігійна робота в навчальних закладах, серед дітей та молоді; 4) культурно-масові заходи в справі подолання впливу релігії на духовне життя людей, на сімейний та громадський побут [3].

Спілкою проводилася активна робота по пропаганді атеїзму. Багато зусиль приділялося проведенню антиріздвяної кампанії. Саме в дні різдвяних свят активізували роботу культосвітні заклади, клуби, профорганізації. Зокрема, клуби організовували різноманітні екскурсії, розваги та культпоходи. Також для того, щоб робітники не мали можливості відмічати релігійні свята, починаючи з 1929 року, було здійснено перехід «на безперервний робочий тиждень, згідно з яким недільні вихідні, на котрі припадали церковні свята, стали буднями» [8, с. 41]. Дівчатам та хлопцям було заборонено колядувати, щедрувати та христосуватись.

Також зустрічаємо дані про те, що «на Страсну п'ятницю біологи та громадські працівники проводили «безбожні лекції», а дітей затримували у школах до 3-ї години ночі, на Паску примушували відвідувати заняття» [11, с. 126].

Напередодні чергового свята адміністрація підприємства нагадувала працівникам про обов'язковий вихід в цей день на роботу, а в разі прогулу погрожувала «бути звільненим чи покараним матеріально». Деякі радянські свята збереглися й до нашого часу, зокрема святкування 1 травня чи 8 березня.

Також відходили у минуле ритуальні сторони укладення шлюбу, хрестин чи інших обрядів, активно справлялися так звані «червоні» весілля [10, с. 297].

При проведенні антирелігійної кампанії важливе місце відводилося розповсюдженню безбожної літератури, зокрема газет «Войовничий безвірник» (Харків, 1929 – 1933 рр.), «Войовничий безвірник» (Київ, 1929 – 1932 рр.); журналу «Безвірник» (1925-1935 рр.) та ін.

При проведенні антирелігійної масової роботи використовувалися такі форми роботи як лекції, доповіді, вікторини, антирелігійні вечори, прилюдні диспути зі священиками, концерти, спектаклі, книжкові лотереї з призами. Також за участі комсомольців відбувалося проведення «дня лісу», «дня електрифікації», «дня урожаю» та ін. [5, с. 61].

Отже, Спілка безвірників відіграла активну роль в антирелігійній боротьбі серед населення.

Список використаних джерел:

1. Двадцять п'ять тисяч проти. Собори – під палаци культури, дзвони перелити на машини. Велична демонстрація трудящих Херсону за нове, не задурманене життя // Наддніпрянська правда (Херсон). – 1929. – 14 грудня.
2. Декрет Совета народных комиссаров (23 января 1918 г.) об отделении церкви от государства и школы от церкви // Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства. – № 18, 1918, стр. 263.

3. Дудка Л. О. Спілка войовничих безвірників в антирелігійній пропаганді в Україні (20-ті - 40-ві роки ХХ ст.) : автореф. дис ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Лариса Олексіївна Дудка . – Київ : Б.в., 2005 . – 20 с.
4. Євсєєв Т. М. «Безбожна п'ятирічка». Діяльність Спілки войовничих безвірників // Голод 1932–1933 років в Україні: Причини та наслідки / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 2003. – 888 с.
5. Журавльов М. На відбудові (1921-1925 рр.). Нариси з історії Ленінського комсомолу України / М. Журавльов – К.: Вид-во ЦК ЛКСМУ «Молодь», 1960. – 123 с.
6. Зінченко А. Доля церковних дзвонів у 20–30-х рр. в Україні / А. Зінченко // Київська старовина. – 1996.– № 6. – С. 101.
7. Конквест Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор / Р. Конквест (пер. з англ.). – К.: Либідь, 1993. – 275 с.
8. Мовчан Ольга. Ставлення робітників УСРР до антирелігійної влади (початок 1930-х рр.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. У двох частинах. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – Вип. 1. – Ч. 1. – С. 37-42.
9. Пролетарську культуру протиставимо релігійній отруті // Вісті ВУЦВК, 1930 рік. – 4 січня. – стор. 8.
10. Рябченко О.Л. «Нам ніколи гратися в кохання...»: студенти радянської України 1920-х рр. / О. Л. Рябченко // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – Вип.22. – К., 2013. – С. 290–303.
11. Сапицька О. М. Сільські жінки України в період підготовки та проведення суцільної колективізації (1928 – середина 1933 рр.) : дис.... канд. іст. наук : 07.00.01 / Сапицька Олена Михайлівна ; СНУ ім. В. Даля. – Луганськ, 2007. – 199 арк.